

„JELENLEG ÚGY GONDOLOM, HOGY MAGYARNAK LENNI KÖNNYŰ,
CSAK MAGYARKÉNT ÉLNI NEHÉZ...”

Továbbtanulási szándékok Kárpátalján a kisebbségben élő magyar fiatalok körében

[DOI 10.35402/kek.2022.2.1](https://doi.org/10.35402/kek.2022.2.1)

Absztrakt

A tanulmány a kárpátaljai fiatalok továbbtanulási szándékait igyekszik feltérképezni.¹ Az elméleti részben az Európában élő, nemzeti kisebbségek nyelvhasználati lehetőségeit, oktatási helyzetét igyekszünk feltárni a szakirodalom alapján. Fontos helyet kap továbbá a kárpátaljai oktatás helyzete, s az ezt erősen befolyásoló független érettségi vizsga, mint a felsőoktatási intézménybe való belépés fontos lépcsőfoka. Többek között a kárpátaljai fiatalokkal is foglalkozó nagymintás ifjúság kutatás tanulmánykötetinek összefoglalására törekszünk a szakirodalmat áttekintő részben. A nagymintás Magyar Ifjúságkutatás 2016-os adatbázisából összehasonlítottuk a kárpátaljai magyar fiatalok és a küllhoni magyar kisebbségben élők adatait a továbbtanulási szándék mentén. A másodelemzés eredményeiből kiderült, hogy a Kárpátalján élő magyar fiatalok a második helyen állnak a küllhoniakhoz képest a továbbtanulási szándékot illetően.

Kulcsszavak: továbbtanulási szándék, oktatás, kisebbség, ifjúság kutatás

Abstract

The study aims to map the further education intentions of young people in Transcarpathia. In the theoretical part, we try to explore the language use opportunities and educational situation of national minorities living in Europe on the basis of the scientific literature. In addition, the situation of education in Transcarpathia and the independent school-leaving examination as an important step towards entry to higher education, which has a strong influence on this, will be discussed. Among other things, we will summarise the volumes of large-scale youth research on young people in Transcarpathia in the literature review section.

¹ Egy 2008-ban végzett felmérés kapcsán, ahol szülőket, pedagógusokat, igazgatókat kérdezték a magyar oktatás helyzetéről, egyik kárpátaljai szülő figyelemreméltó válasza (Orosz 2017).

From the 2016 database of the large-sample Hungarian Youth Survey, we compared the data of young Hungarians living in Transcarpathia and the Hungarian minority living abroad along the lines of their intention to continue their studies. The results of the secondary analysis showed that young Hungarians living in Transcarpathia ranked second compared to their foreign counterparts in terms of intention to continue their studies.

Keywords: education, minority, youth research, intention to continue studies.

Bevezetés

A kárpátaljai fiatalok továbbtanulási szándékait befolyásoló tényezők között az ukrain oktatási rendszer sajátossága, hogy kevésbé veszi figyelembe a kisebbségben élők jogait. Az ukrán nyelv egyre erőteljesebb dominanciájára való törekvések, a kisebbségi iskolákban ukrán nyelvet és irodalmat tanító oktatók nem megfelelő képzése, a nyelvtörvények fenyegető mivolta kétségkívül háttérbe, hátrányba szorítják (nem csak) a magyar anyanyelvű fiatalok továbbtanulási lehetőségeit, iskolai teljesítményét. Kárpátalján a nemzeti kisebbségben élők iskolaválasztására is hatással vannak a kisebbségi jogokat erősen befolyásoló intézkedések (a magyar szülők inkább ukrán tannyelvű iskolába íratják gyermekeiket), fő céljuk az asszimiláció elérése (Csernicskó 2017; Orosz 2005). Fontosnak tartjuk tehát, hogy felmérjük a továbbtanulási szándékait az ebben a régióban élő magyar ajkú ifjaknak is, melyet a Magyar Ifjúság Kutatás 2016-os adatait felhasználva teszünk meg, amely Magyarország mellett a magyar-lakta régiók ifjúságát kérdezi minden negyedik évben (Erdély, Felvidék, Vajdaság, Kárpátalja). A nagymintás ifjúságkutatás 2000 óta, négy évente folyik Magyarországon. A 15-29 évesek körében felvett, korra, nemre, iskolai végzettségre, településtípusra, lakhelyre (járás/város) reprezentatív adatok szolgálják az ifjúság élethelyzetének megismerését, a fiatalok életmódbeli változásainak követését és elvileg a (jellemzően közpolitikai)

döntéshozatal előkészítését. 2016-tól arra is lehetőség nyílt, hogy a határon túl élő magyar fiatalokkal kapcsolatos adatokat is megismerjük.

Kitekintés az európai kisebbségek oktatási helyzetéről

Számottevő nemzeti kisebbségi csoport él a különböző európai országokban. Az alábbi fejezet igyekszik feltárni, milyen jogokkal rendelkeznek – főleg az oktatás területén – ezek a népcsoportok Finnországban, Svédországban, Franciaországban és Hollandiában, Olaszországban és Szlovéniában.

Négy eltérő kétnyelvű kontextust vizsgál Márton Enikő (2020), mégpedig a Lendvidék régióban élő szlovén anyanyelvűeket, akik magyarul tanulnak, valamint finn anyanyelvűeket, akik svéd nyelven tanulnak. Dél-Tirolban olasz anyanyelvűek, akik német nyelvet tanulnak, valamint szintén finn anyanyelvűek, akik a finn jelnyelvet tanulják. Ez a disszertáció megerősíti azt a feltételezést, hogy a kisebbségben élő csoportok igyekeznek fenntartani az anyanyelvüket, a nyelvi jogszabályok ezt pedig megerősítik. Az eredmények alapján az is elmondható, hogy a kisebbségi nyelvek használata interakciós szinten fokozható, valamint az is pozitívan hat a kisebbségi nyelven tanuló többségi anyanyelvűekre, hogyha pozitív megerősítést kapnak a kisebbség tagjaitól az interakció, kommunikáció során. A szerző arra a kérdésre kereste a választ, hogy pozitív hatással van-e a kapcsolatokra, az interakciókra a többnyelvűség, mindazokra, akik a többségi nyelvet használják, illetve azokra, akik a kisebbségi nyelvet használják. Ezért is különbözik az eddigi vizsgálatoktól, amelyek a többnyelvűséggel foglalkoztak, mivel abból a szempontból igyekszik feltárni a kérdést, vajon mi motiválja azokat, akik a kisebbségi nyelvet tanulják annak ellenére, hogy anyanyelvük az államnyelv (Marton 2021). Szlovéniában a magyar-szlovén határ mentén, kisebbségben élő magyarok számára az állam biztosítja a magyar nyelven tanulás lehetőségét, továbbá a szlovén iskolákban is heti 3 órában magyarul tanulnak. Finnországban törvényileg elfogadott két nemzeti nyelv van érvényben: a finn és a svéd nyelvek. Bár a svédek kisebbségben élnek, mégis joguk van saját nyelvüket használni, anyanyelvükön tanulni, akár az egyetemig. Törvényileg előírt továbbá, hogy mindkét nyelvet ismerniük, tanulniuk kell az ország lakóinak. Finnországban minden tanulóknak az anyanyelvét tanítják és legalább két másik

idegen nyelvet a kötelező oktatás során, valamint kétszintű nyelvvizsgát tesznek az oktatás különböző szintjein (Østern & Harju-Luukkainen 2013; Marton 2021). Olaszországban, Dél-Tirolban német anyanyelvűek és olaszok élnek, hosszas viták után mára már joguk van a német anyanyelvűeknek német iskolába járni, viszont kötelező megtanulniuk az olasz nyelvet, ahogyan az olasz iskolákban pedig németül kell tanulniuk a diákoknak ebben a régióban (Marton 2021).

A baszk (Franciaországban és Svédországban) és fríz (Hollandiában) nyelvet vizsgáló kutatásból kitűnik, hogy a baszk nyelv oktatásában tett innovatív változtatások pozitív hatást gyakoroltak a nyelv ismeretére, amely nem is olyan régen hanyatlani látszott. A baszk nyelv oktatása három szinten történi, amelyet A, B és D modellként írhatunk le. Az A-modell a spanyol anyanyelvűek számára, melyet heti 5 órában tanítanak számukra. A B-modell programja szerint szintén spanyol anyanyelvűek számára oktatják a baszkot, a tanítás kétnyelvű. A D-modell programját a baszk anyanyelvűek részére hozták létre, de nagy számban tanulnak spanyol anyanyelvűek is e program szerint. A fríz nyelv kötelező az iskolában Hollandia frízek által lakott területén, viszont a fríz nyelvhasználat kevésbé olyan pozitív, mint a baszk. Vannak fríz nyelvű óvodák, az iskolában kötelező a fríz nyelv oktatása. A tanárképzésben is kötelező részt venni egy fríz nyelvtanfolyamon, s erről oklevelet is kapnak a diploma megszerzésénél. Léteznek három nyelvű iskolák, ahol az oktatás nyelve a fríz, a holland és az angol (Gorter & Cenoz 2011). A Számi (Lapp) népcsoportok főleg Finnországban és Svédországban, valamint Norvégia területén élnek. A Finn kormány – Svédországgal ellentétben –, elismeri a különböző számi kisebbségi népcsoportokat, szorgalmazza az esélyegyenlőséget. Svédországban öt különböző számi népcsoport él, amelyek mindegyike veszélyeztetett helyzetben van, bár vannak biztosítva anyanyelvi iskolák a számukra. Problémát okoz viszont a fiataloknak, ha egyetemen, főiskolán kívánnak tovább tanulni, mivel svéd nyelven szükséges felvételi vizsgát tenniük (Hammene 2016). Összességében elmondható, hogy a nemzeti kisebbségek jogai az oktatáshoz, a felsőoktatásba való bejutáshoz biztosítva vannak az említett országokban. A nyelvtörvények segítik a kisebbségi nyelvek fennmaradását, megőrzését. A többségi nyelvek elsajátítását is elősegítik, mégpedig úgy, hogy második nyelvként tanítják, nem pedig anyanyelv tanításának módszereivel.

A kárpátaljai magyar oktatás helyzete

A kárpátaljai oktatás helyzete, a minisztériumi szabályozások, oktatási törvények, érettségi, valamint a független tesztelés hatással vannak a középiskolások pályorientációjára, professzióképére, továbbtanulási lehetőségére egyaránt. Az ukrán nyelv és irodalom független tesztelésen minimális ponthatár alatti eredményt elérve a fiatal nem mehet tovább tanulni egyik ukrain felsőoktatási intézménybe sem. A további független tesztek tantárgyai például Ukrajna története, angol nyelv, matematika, biológia, kémia, fizika stb. A felvételi rendszer központosított, a felsőfokú intézmények nem kérhetnek további felvételi vizsgát (ebben történt némi változás). Az óvodapedagógia szakra jelentkezőknek ugyanolyan szinten kell teljesíteniük a biológia független tesztet, mint azoknak, akik biológiára, orvosira jelentkeznek. Hasonlóan, hogy tanítói szakra felvételt nyerjen a diák, az ukrán teszt mellett matematikából ugyanannyi pontot kell elérnie, mint annak, aki matematikára, vagy mérnöki szakra jelentkezik. Az ukrán független tesztelés az ukrán anyanyelvűeknek, az ukrán filológiára jelentkezőknek készült eredetileg. A magyar szakra jelentkezőknek például nem kell magyar felvételi vizsgát letenni (Orosz 2006; Orosz 2015). Orosz Ildikó *A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás helyzetéről és minőségéről* címet viselő tanulmányában Ukrajna oktatáspolitikájának a kárpátaljai magyar kisebbség továbbtanulási lehetőségeire tett hatásáról olvashatunk. 2006-ban hozták létre a már említett független vizsgaközpontok hálózatát, melynek célja, hogy segítségével a felsőoktatásba való bekerülést egységesítsék az országban. Mindezzel a lépéssel elindult a felsőoktatás ukránosítása, valamint a kisebbségben élők, köztük a kárpátaljai magyarok hátrányos helyzetbe hozatala. Egy 2008-as törvénytervezetben foglaltak szerint az ukrán nyelv tanórák számát már a 2-4. osztályban is emelték volna. 2010-ben módosítások következtek, mint például az orosz mint kisebbségi nyelv beemelése a választható második nyelvek sorába. A 2007 előtt érettségizettek lehetőséget kaptak belső vizsgát tenni a felsőoktatási intézményekben. 2012-ben újabb változások következtek, a nemzetiségi nyelvet oktató felsőoktatási intézmények szervezhettek belső felvételi vizsgát az adott szakra, így a magyar szakra is. A tanulmány az oktatás minőségét befolyásoló tényezőket is sorra veszi, köztük a különböző tárgyi feltételekről, a könyvellátottságról, a minisztérium által kiadott, elvárt követelményekről, óratervekről, a különböző

idegen nyelvnek számító tantárgyak oktatási metodikájáról. Két kutatás, amelyek Kárpátaljára is kiterjedtek, iskoláskorú gyermekek kompetenciáit hasonlították össze. Az eredmények azt mutatják, hogy a magyar diákok 30%-a tanul többségi tannyelvű iskolákban, s főként azon szülők gyermekei, akik végzettsége magasabb, illetve stabilabb a munkaerőpiaci helyzetük, ami maga után vonja, hogy a magyar iskolákba járó gyerekek családi háttérindexe alacsonyabb. A magyar iskolákba járó gyerekek kompetenciát tekintve magasabb szintet értek el, mint a többségi iskolába járók. A Papp Z. Attila által végzett kutatás alapján elmondható, hogy a családi háttér, az óvodában eltöltött évek száma, az önértékelés kihat az iskolai teljesítményre. A szülők többsége Kárpátalján főként annak okán dönt gyermeke többségi iskolába való beíratásáról, hogy elősegítse nyelvtudását, boldogulását a jövőben. Viszont ez azt is jelenti sajnos, hogy azok a gyerekek kerülnek ki a magyar iskolákból, akik motiváltabbak lennének a tanulásra. Az, hogy ezek a gyermekek kikerülnek a magyar tannyelvű oktatásból, hatással van nemcsak képességeik gyengébb fejlődésére, hanem felsőoktatásban való elhelyezkedésükre is egyaránt. Még ha beszélnek, használják is a nyelvet a mindennapokban, a nyelvtan, grammatika hiányos ismerete miatt hátránnyal indulhatnak egy magyar tannyelvű egyetemi vagy főiskolai szakon való elhelyezkedésben, integrációban, már ha magyar felsőoktatásban kívánnak tovább tanulni (Orosz 2017).

A kárpátaljai pedagógus-képzés, valamint -továbbképzés terén Kovács Klára és Márkus Zsuzsanna (2015) felvázolja Ukrajna oktatási rendszerének jellemzőit is. „...egy oktatási rendszerről a pedagógusképzése árulja el a legtöbb információt. A pedagógusképzés minősége valójában az egész oktatási rendszer minőségét mutatja” (idézi Kovács–Márkus 2015:70-71). Ukrajna felsőoktatási rendszere sok változáson ment keresztül a rendszerváltás óta, melyeknek következményei mind a mai napig a politikában, a gazdaságban, a társadalmi életben is tetten érhetők. Ukrajna kitűzte célul, hogy minél hamarabb integrálódjon az európai felsőoktatás rendszerébe, s azokkal megfelelő kapcsolatokat alakítson ki. A felsőoktatás körébe az alábbi intézetek tartoznak: főiskola, egyetem, konzervatórium, akadémia. Ukrajnában országos szinten az óvodapedagógia és tanítói szakosok diplomája I. és II. fokozatú felsőfokú intézményekből, illetve II. fokozatú főiskolákból származik, a szaktanárok képzése III. és IV. fokozatú főiskolákon és egyetemeken történik, ami

megmutatkozik a bérezésük különbözőségében. A továbbképzéseken ötévente kell részt venniük a pedagógusoknak, amelynek eredménye, hogy emelkedik a pedagógus bére, azaz a szakmai bérlista kategóriáiban (Kovács–Márkus 2015).

A szakirodalom nagy hangsúlyt fektet a szülők, a család mintájára a továbbtanulás terén is, a pályaválasztás motivációjában. Felhívja a figyelmet az iskola hatalmas szerepére, a képességek, az érdeklődés számbavételére. A továbbtanulás, pályaválasztás függ az iskolában eltöltött évek alatt szerzett élményektől, tapasztalatoktól, a tanárok személyiségétől, a velük való kapcsolat minőségétől.

Kárpátaljai magyar fiatalok a 2016-os Magyar Ifjúság Kutatás eredményei tükrében

Az ifjúságkutatás multidiszciplináris területe a tudományos kutatásnak, tárgyát képezi a fiatalok (15-29 éves kor között) társadalmi, gazdasági, politikai, pszichológiai és kulturális helyzetének vizsgálata, mégpedig a tanulás, iskola, munkaerőpiac, család, politika, média, vallás oldaláról. Az ifjúságkutatás fő tematikája, hogy a fiatalok miként járulnak hozzá a társadalom átalakulásához, milyen hatással vannak rájuk a külső körülmények (Petkovic – Ignatovich – Galstyan 2021).

A neveléstudomány pedagógiai etnográfia irányzata a nevelés fogalmának kiszélesített értelmezéséhez a szocializáció szándékos és nem tudatosan tett hatása is hozzátartozik, mely szerint a pedagóguson kívül a kortárs csoportok, a subkultúrák, a média, a különböző közösségek nevelő szerepe érvényesül. Így érvényesül az ifjúságügy szociológiával való kapcsolata, az utóbbiban a szabadidő-pedagógia vagy a családon és iskolán kívüli fejlesztés lehetőségeiben érhető tetten (Nagy 2016, 2017). Az ifjúságkutatás multidiszciplináris, mivel fejlődése elképzelhetetlen az alábbi tudományok kutatási eredményei nélkül: pszichológia, társadalomtudomány, szociológia, politikatudomány, pedagógia, antropológia (Petkovic – Ignatovich – Galstyan 2021).

A kárpátaljai magyar fiatalok (15-29 éves kor között) is részt vettek a Magyar Ifjúság Kutatás 2016-ban felvett kérdőívek kitöltésében. Ennek a régióknak a mintájában szám szerint 500 fő töltötte ki a kérdőíveket (Szekely 2018). Ukrajnában utoljára 2001-ben volt népszámlálás, csak becslések mutatják a kisebbségben élő magyarok számát. 2001-re

csökkent a magyarok száma 151 516 főre a korábbi adatokhoz képest, ez a szám tovább csökkent 2017-re 130 700 főre (Cserniczkó és mtsai 2021).

Papp Z. Attila és Vita Emese (2016) a 2016-os Magyar Ifjúság Kutatás adatait felhasználva a külhoni magyar fiatalok párválasztással és családalapítással kapcsolatos jövőbeni terveiről adnak képet tanulmányukban. Az erdélyi, felvidéki és vajdasági magyarok mellett a kárpátaljai régióban élnek a legkevesebben, itt a legmagasabb a kivándorlók száma, a legmagasabb a halálozási ráta. Elmondható tehát, hogy hasonlóan a másik három országban élő magyarokhoz, Kárpátalján élők népessége is csökkenőben van, negatív az itt élő magyarok népmozgalmi egyenlege, melyre a vegyes házasságok kötése – növekvő tendenciát mutat – szintén hatással van. A kárpátaljai fiatalok közül válaszolták a legtöbben, hogy házastársi kapcsolatban élnek, valamint minden régióra jellemző, hogy a házasságkötést, gyermekvállalást a tanulmányok befejezése után tervezik, ami Kárpátaljára jellemző, hogy 25-29 éves kor között a fiatalok zöme már házas. Itt vannak a legkevesebben azok, akik élettársi kapcsolatban élnek együtt. A diplomás házasságban élő fiatalok 30% alatti arányban vannak az érettségivel rendelkezőkhöz képest Kárpátalján (Felvidéken, Vajdaságban szintén). Élettársi kapcsolatban élő diplomások aránya Kárpátalján 25%, a még tanuló fiatalok körében nem jellemző a tartós kapcsolat kialakítása. A nemek eloszlása tekintetében a nők többen élnek kapcsolatban, mint a vizsgált más régiókban. A homogén házasságban élők aránya Kárpátalján 80%, a vegyes házasságot kötők között több a férfi (Papp Z. – Vita 2018:107-140). Az iskolai és foglalkoztatási mobilitást a 2016-os adatokat felhasználva az ISA-paradigma keresztábrák, illetve stratifikációs – a társadalom rétegzett, véletlenszerű mintavételi – módszerrel mutatja be Bakányi Zita, Györgyovich Miklós, valamint Pillók Péter (2018). A határon túl élő magyar fiatalok 30-40%-a a szülőkhöz – főleg az apához – képest magasabb végzettséget szerez, vagyis foglalkozási mobilitásuk felfelé ívelőnek tekinthető. Ezzel bizonyítva a korábbi kutatások eredményeit, miszerint a fiatalok iskolai végzettségét a saját teljesítményüknek köszönhetik. A kárpátaljai fiatalok esetében is jellemző (bő negyedük), hogy magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint a szülők (főként apai végzettséget tekintve). Szándékaikat elemezve, a külföldön, főleg Magyarországon dolgozni kívánó kárpátaljai fiatalok háromnegyede válaszolt igennel.

Arra a kérdésre, hogy külföldön tanulnának vagy dolgoznának-e, hajlandók lennének külföldön élni hosszabb-rövidebb időn keresztül szintén a kárpátaljaiak válaszoltak fele arányban, közülük főleg az érettségivel rendelkezők vallottak így. A motiváció a legtöbb esetben materiális, a jobb megélhetőség utáni vágy.

Bocsi Veronika (2018) az adatokat felhasználva arra a következtetésre jutott, hogy a határon túli magyar fiatalok iskolaválasztásában (többségi vagy anyanyelvű iskolák) a felsőoktatásba való bekerülésben, valamint a munkaerőpiaci elhelyezkedésben nagy szerep jut a többségi nyelv ismeretének, az oktatáspolitikai helyzetének, a földrajzi elhelyezkedésnek (kisebbség tömb- vagy szórványban való elhelyezkedése).

Szanyi-F. Eleonóra és Susánszky Pál (2018) a munkaerőpiaci státust középpontba téve elemezte a 2016-os keresztmetszeti vizsgálat adatait, az átmenet-elmélet hipotéziseire támaszkodva. Eszerint három csoportba sorolták a fiatalokat: „munkaerőpiacon aktív”, a „tanulók”, „akik nem tanulnak, de nem is dolgoznak” (Szanyi-F. – Susánszky 2018:209).

Az egészségmagatartásukra és a rizikófaktorok megjelenési arányára helyezi a hangsúlyt Ádám Szilvia, Susánszky Éva és Székely András (2018), akik a Kárpát-medencei magyar fiatalok válaszaiból következtettek egészségkárosító/megőrző magatartásuk jellegére. A dohányzási szokások és az iskolai végzettség kapcsolatot mutat, ahogy növekszik, úgy csökken a dohányzók száma. Az alkoholfogyasztás és az iskolai végzettség, hasonlóan a dohányzási szokásokhoz, kevesebb alkalommal fogyasztják a diplomás fiatalok. A kárpátaljai férfiakra inkább az alkalmi ivás jellemző (havonta vagy ritkábban), 10% alatti az absztinencia.

Gábrity Molnár Irén és Morvai Tünde (2018) tanulmányában a fiatalok problématerképét rajzolták fel az adatokból, amely komoly következtetésekre, változtatásokra hívja fel a figyelmet. Hasonlóan más régiókban megkérdezettekhez, a Kárpátalján élő fiatalok is leginkább a szegénységet, a megélhetési problémákat tartják a legégetőbbnek, valószínűleg emiatt is, több mint fele arányban kivándorolnának a térségből, leginkább Magyarországra a jobb megélhetőség, több munkavállalási lehetőség, kevésbé a továbbtanulás céljából. Ez elég égető probléma a térségben, hiszen valóban Kárpátalja az a régió, ahol a leginkább tapasztalható a gazdasági nehézség, s a fiatalok, családok emigrációja Magyarországra vagy más uniós országok valamelyikébe.

A szabadidős tevékenységek, a kulturális programokon való részvétellel foglalkozik a „Régi és új kultúra” című fejezet (Szabó-Híres-László 2018). Székely Levente és Aczél Petra (2018) a médiafogyasztás, internethasználat szokásait vizsgáló adatokat elemezték. A hagyományos média, az internet használatában felzárkózni látszik a külhoni magyar fiatalság is, ami azt is jelenti, hogy nem csak szabadidejükben használják a különböző eszközöket, hanem a munkahelyeken is. Kárpátalján olvassák a fiatalok a leggyakrabban a nyomtatott médiát, emellett hasonló arányban (23%) hallgatnak rádiót naponta. Az internethozzáférés a külhoni régiókban is megnövekedett az utóbbi években, csak az okostelefonok tulajdonosait, valamint a napi internetezést tekintve van kisebb lemaradás a kárpátaljai régió 2016-os adatai szerint. Az identitás formálódására, az önképre, önmeghatározásra erősen gyakorolt hatása van a médiatartalmaknak, különösen a külhoni régiókban élő fiatalokra. A magyar nemzeti identitás, a közösségek fennmaradásához elengedhetetlen forrás (id. Székely-Aczél 2018). Magyar nyelven használó internetező kárpátaljai fiatalok vannak a legnagyobb arányban a többi régióhoz képest, az államnyelven és magyarul is internetezők ebben a régióban 92%, s csak 5 százalékuk használja csak többségi nyelven. Hasonló a tévézési szokásokban is az eredmény, miszerint Kárpátalján 81%-a a fiataloknak többnyire magyar nyelvű műsorokat néz, a rádióadásokat szintén nagy százalékban hallgatják magyarul. További eredményeket mutattak be Veres Valér és Ruff Tamás (2018) páros az adatok felhasználása, elemzése során a nemzeti identitás kérdéskörében, miszerint a megkérdezettek magas százalékban vallották magukat magyarnak, vagy régióként kárpátaljai, erdélyi (székely), felvidéki, vajdasági magyarnak. Nemzeti identitásukat megerősítve jelenik meg az a következtetése az elemzőknek, mely szerint az anyaországi magyarsághoz pozitív attitűd mutatkozik minden régióban. Érdekessége továbbá, hogy a magyarországi magyar fiatalok viszont távolabb érzik magukat a külhoni magyar fiatalokhoz. A politikához való viszonyra utaló kérdéseket Szabó Andrea (2018) elemzi összehasonlítva a MOZAIK2001 kutatás hasonló kérdéseire adott válaszokkal, amely eredmények szerint a magyar fiatalokat kevésbé érdekli a politika, ha mégis, akkor konform módon a szülők eszméit képviselik a politikával, s annak hatásaival kapcsolatban. Tovább bogozza a politikai vonatkozásokat a következő fejezet, amely a „Fiatal magyar választók” címet viseli (Mráz 2018).

A kárpátaljai oktatásrendszer hasonlóan a magyarországi iskolarendszerhez túlságosan versenyközpontú, mind a számonkérést, mind a tananyagszervezést, mind pedig az értékelést illetően. A kooperatív, együttműködésre nevelő hatások alul maradnak a külföldi iskolákhoz képest. Szелеkciós hatása van az iskoláknak a továbbtanulást illetően: „Profánul azt is mondhatnánk, hogy a magyar iskola már az első éveiben eldönti, hogy kiből lesz benzinkutas és ki lehet szívsebész”.² A PISA felmérések szerint Magyarországon az iskola és a családi háttér meghatározó szegmensei a diákok tanulmányi eredményének, továbbtanulási esélyeinek. A korai iskolaelhagyás Magyarországon az elmúlt tizenkét évben 2014-re nőtt (11%-ról 13%-ra), amit az iskolai tankötelezettség korhatár-csökkentése (18 évről 16 éves korra) is erősen befolyásolhatott. Területileg főként Északkelet-Magyarországot érinti a lemorzsolódási probléma. Tovább fokozza a felsőoktatásba való bejutás szűkítése a helyzetet, mivel 2016-ra csökkent a felsőfokú végzettséget megszerzők aránya (2014-es adatok szerint 34%).³ A továbbtanulási szándékot tekintve a Magyar Ifjúság Kutatás 2016-os adatai alapján a megkérdezettek mindössze 31%-a szeretne tovább tanulni, s közülük is többen tennék ezt külföldön. A Kárpátalján élő fiatalok és a magyarországi fiatalok tovább tanulási szándékának összehasonlítására a nagymintás felmérés adataiból van lehetőségünk.

Helyzetkép a kárpátaljai oktatás jellemzőiről a 2019-es független érettségi eredményei alapján

A felfelé ívelő társadalmi mobilitás a magyar társadalomban az oktatás révén valósulhat meg, nincs ez másképp Kárpátalján sem, a szegénységből, a hátrányos helyzet leküzdéséből egyik út valószínűleg a felsőfokú végzettség megszerzése, esetleg olyan szakma elsajátítása, amellyel a munkaerőpiacon előbbre lehet jutni. A kérdés: mennyire könnyen járható út áll a fiatalok előtt, milyen problémák, nehézségek akadályozhatják az oktatás megvalósulását, az anyanyelven való tanulás lehetőségét.

2 Szputnyiksokk után: uniós célok és a magyar oktatás helyzete. Bócsi Veronika – Nagy Ádám – Szeifer Csaba. 2017. 05. 31. POLITIKA. Szputnyiksokk után: uniós célok és a magyar oktatás helyzete – Új Egyenlőség (ujegyenloseg.hu)

3 <https://kmf.uz.ua/hu/a-2016-os-felveteli-a-szamok-tukreben/> - A 2016-os felvételi a számok tükrében

2005-ben Ukrajna is csatlakozott a bolognai folyamathoz, aminek következtében egységes felvételi rendszer bevezetését, a független vizsgaközpontok hálózatát vezették be az országban.⁴ Az ukrán állam célja ezzel a lépéssel az volt, hogy biztosítsa az esélyegyenlőséget az érettségizők, tovább tanulni kívánók körében. Az Ukrajna területén kisebbségben élő nemzetek – többek között a magyar anyanyelven tanulók – viszont pontosan ezzel a lépéssel veszítették el az esélyegyenlőséget a továbbtanulás, a pozitív érettségi megszerzése terén. A magyar, az orosz, a román, a lengyel stb. tannyelvű iskolák érettségi előtt álló diákjai ekkor kerültek hátrányos helyzetbe, hiszen kötelezővé vált az ukrán nyelv és irodalom emelt szintű vizsga. Ugyanolyan követelmények elé voltak állítva, mint az ukrán anyanyelvű társaik. Az iskolai képzésekben viszont különbségek fedezhetők fel mind a mai napig az ukrán nyelv tanítási módszereit, óraszámait illetően (Orosz 2006, 2015). Az ukrán nyelv és irodalom oktatása a többségi anyanyelvűek számára van kifejlesztve, továbbá az is súlyos probléma, hogy az ukrán tanárokat a felsőoktatásban nem képezik ki a kisebbségi tannyelvű iskolákban való oktatásra, nem veszik figyelembe, hogy az érintett diákoknak ez csupán a második, nem pedig anyanyelvük. Az évek során változtatások figyelhetők meg a független tesztekben, beemelték az oroszot, mint választható tantárgyat a vizsgatárgyak sorába, a további kisebbségi nyelveket viszont nem, valamint ma már annyi könnyítést engedtek meg a kisebbségi iskolák tanulóinak, hogy a szaktárgyakat választók (pl. biológia, matematika, Ukrajna története tantárgyak) magyarul kapják meg a kitöltendő tesztek. Továbbá bővítették a tantárgyak sorát, mára már legalább négy tárgyból kell választaniuk a tanulóknak. Az ukrán nyelv és irodalom továbbra is a megszokott szinten maradt, vagyis olyan kérdések vannak bennük, mellyel az ukrán nyelv és irodalom szakosokat válogatják ki az egyetemekre, főiskolákra (Orosz – Pallay 2020; Orosz 2006, 2015).

A főleg tesztek tartalmazó *Ukrán nyelv és irodalom* független érettségi vizsga esetén a nyelvi részben egy esszé is szükséges megfogalmazni adott témában, amelynek értékelése már nem objektív, hiszen függ attól is, milyen a javító tanár személyisége. Az átmenő ponthatár minden évben változik attól függően, hogy milyen az átlaga a populációnak,

4 Національна система освіти. (Az országos (Ukrajna) oktatási rendszeréről) <https://ukrlawcouncil.org/nacjonalna-systema-osvity/>

minden résztvevőt ehhez viszonyítanak. Az évek során több kérést is benyújtottak már a kisebbség képviselői, kérelmezve, hogy emeljék be a vizsgarendszerbe azt a nyelvet, amelyen tanulnak a diákok (így a magyarok, románok, moldovánok), viszont azt a választ kapták, hogy túl sok költségbe kerülne. Az alábbi táblázat tartalmazza a független tesztvizsgákra jelentkezők számát tantárgyakra lebontva.

A részvételi arány az egyes választható tantárgyak esetén sokkal kevesebb, mint a magyar nyelv választása lenne, ha beemelné az Ukrán Oktatási és Tudományos Minisztérium (spanyol nyelvre országos szinten 152 fő regisztrált) (Orosz – Pallay 2020).

A minden évben változó minimális ponthatárt el nem érő érettségizők sajnos kevés eséllyel tudnak felvételt nyerni a felsőoktatásba, valamint ez az eredmény kerül be érettségi bizonyítványukba is. Mindenképpen hátrányos helyzetben vannak a

kárpátaljai magyar fiatalok a továbbtanulást illetően, mert nem egyenlő esélyekkel indulnak tovább sem Ukrajnában, sem külföldi felsőoktatási intézménybe jelentkezés esetén. Motiválja a szülőket továbbá abban is, hogy a magyar anyanyelvű gyermekeiket többségi iskolába írassák, hogy nagyobb esélyekkel rendelkezzenek (Orosz–Pallay 2020). Elmondható tehát, hogy a magyarnyelvű oktatás helyzete Kárpátalján nehézségekkel tüzdelte, a falusi iskolákat a diákok létszámának csökkenése miatt egyre inkább a bezárás fenyegeti. A fiatalok sok esetben stresszként élik meg a független tesztelés folyamatát, a továbbtanulási kérdések bizonytalansága csak fokozza a helyzetüket.

Az eredményeket tekintve a 2018–2019-es tanévben független tesztelésen részt vett magyar tannyelvű tehetséggondozó líceumok, gimnáziumok tanulói valamivel jobban teljesítettek, mint

1. táblázat. A független tesztvizsgákra jelentkezők száma tantárgyanként

Tantárgy	Országosan regisztráltak száma	Kárpátaljáról regisztráltak száma tantárgyanként	A kárpátaljaiak részaránya az országosan bejelentkezettekhez képest (%)	Magyar tannyelvű iskolákból jelentkezők száma	A magyar tannyelvű iskolák érettségizőinek részaránya az országosan regisztráltakhoz viszonyítva (%)	A magyar tannyelvű iskolák érettségizőinek részaránya a kárpátaljai érettségizőökhöz viszonyítva (%)
Ukrán nyelv és irodalom	349 365	12 170	3,5	838	0,24	6,9
Ukrajna története	231 857	9 160	4,0	497	0,21	5,4
Matematika	160 782	3 391	2,1	339	0,21	10,0
Fizika	23 485	468	2,0	36	0,15	7,7
Kémia	15 476	451	2,9	20	0,13	4,4
Biológia	81 276	4 119	5,1	409	0,50	9,9
Földrajz	80 312	2 943	3,7	111	0,14	3,8
Angol nyelv	96 188	2 067	2,1	228	0,24	11,0
Francia nyelv	616	34	5,5	0	0,00	0,0
Német nyelv	2 190	132	6,0	10	0,46	7,6
Spanyol nyelv	152	0	0,0	0	0	0

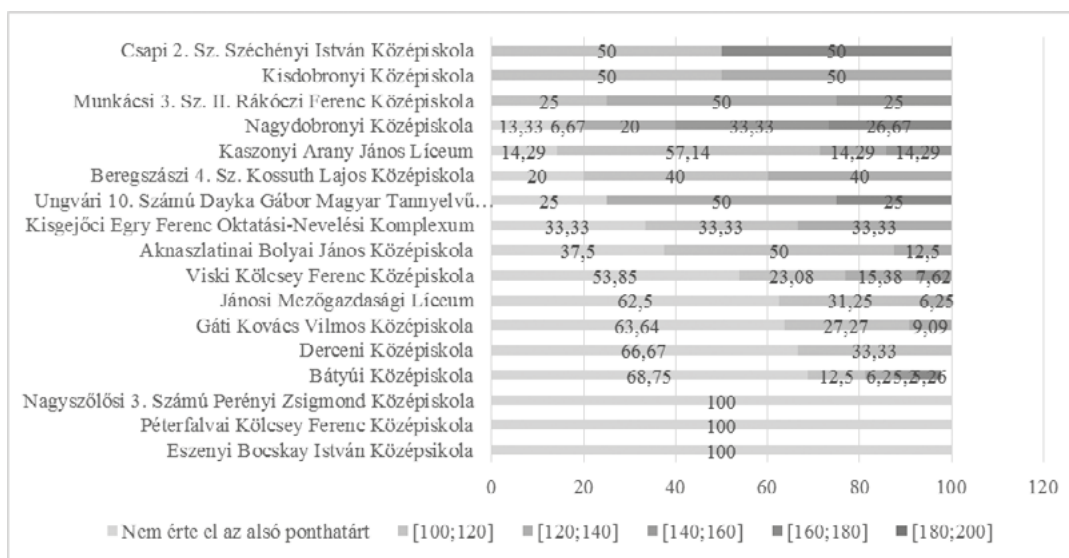
Forrás: az Ukrán Oktatás-minőségértékelő Központ adatai alapján (Orosz–Pallay 2020:26)

a vegyes tannyelvű iskolák tanulói az ukrán nyelv és irodalom érettségi vizsgán. Átlagosan a magyar tannyelvű iskolák alig maradnak el a vegyes tannyelvű iskolák eredményeitől. Az 1. ábra a magyar iskolák eredményeit mutatja be:

Az 1. és 2. ábra alapján az eredmények alátámasztják azt is, hogy az ukrán nyelv és irodalom független vizsgának a tanulók kompetenciáit

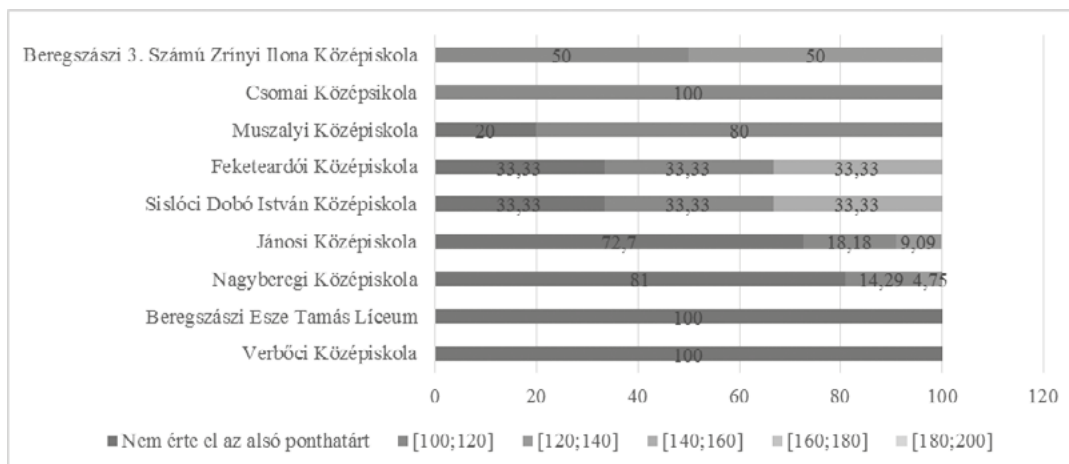
kellene mérni, valamint iskolatípustól függően különböző szintek szerint kellene kidolgozni, valamint felhívja a figyelmet a tantervek, az iskolai követelményrendszer módosításának szükségességére is. Indokolt lenne beemelni a kisebbségi nyelveken tett független vizsgázást az őshonos nemzeti közösségek (a magyar, román, görög, szlovák, bolgár, lengyel) számára (Orosz–Pallay 2020).

1. ábra. A kárpátaljai általános magyar tannyelvű iskolák eredményei (%)

Forrás: az Ukrán Oktatás-minőségértékelő Központ adatai alapján (Orosz–Pallay 2020:94)

2. ábra. A kárpátaljai vegyes tannyelvű iskolák eredményei (%)

Forrás: az Ukrán Oktatás-minőségértékelő Központ adatai alapján (Orosz–Pallay 2020:96)

A 2016-os felvételi adatok a kárpátaljai magyar nyelven érettségiző és továbbtanulni kívánó fiatalok körében

Azoknak a magyar tannyelvű iskolába járó fiataloknak, akik magyar nyelven kívánnak felsőoktatásban továbbtanulni Kárpátalján, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (II. RF KMF), illetve az Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE) Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kara jöhet szóba. Változtatások sora jellemezte ebben az évben felvételi eljárást. Az eddigi évek gyakorlatát ellensúlyozva a 2016-os nappali, alapképzésre jelentkezők számára kötelezővé vált az elektronikus jelentkezés, amelynek számos hibája felháborodást váltott ki a jelentkezők és szülők körében. Eltörölték továbbá a soron kívüli, valamint független tesztelésen szerezhető tanúsítvány nélküli jelentkezés lehetőségét a különböző kategóriákba sorolható felvételizők esetében (árvák, terrorellenes műveletek zónájában élő személyek, katonai szolgálatot teljesítők stb.). Ez a lehetőség azt is jelenthette volna a különböző kategóriákba sorolt fiataloknak, hogy a felsőoktatási intézmények legalább egy államilag finanszírozott helyet biztosítottak a meghirdetett szakokon. Legalább két – a kötelező: ukrán nyelv és irodalom, illetve a másik vagy Ukrajna története, vagy matematika – tantárgyból volt szükség ebben az évben már a központi rendszerben érettségizni a továbbtanulni kívánóknak. 9453-an regisztráltak Kárpátaljáról 2016-ban, a magyar nyelven érettségizők száma Ukrajna történetéből: 533 fő, matematikából 267 személy, összesen 800-an kérték a magyar nyelven vizsgázás lehetőségét. Csupán a 29%-a jutott el az érettségiig a magyar iskolákból. Országos szinten Ukrajnában 170 000 érettségiző szerzett megfelelő számú szertifikátot (tanúsítványt), s jelentkezhetett 344 ukrán felsőoktatási intézmény közül valamelyikbe. Viszonyítva például Magyarországhoz, ez a szám nagyon alacsony a lehetségeshez képest. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolára jelentkezők 12 szak közül válogatva 365 kérelem érkezett be alapképzésre, 94 fő pedig levelező tagozatra felvételizett. Az UNE nappali képzésre 95 fő, levelező tagozatra 39 fő nyújtott be kérelmet. Államilag finanszírozott helyre az országban csupán 76 000 főt vettek fel, ami szintén nagyon alacsony mind a lélekszámhoz, mind más országokhoz viszonyítva. A harmadik lehetőség a magyar tannyelven továbbtanuló fiataloknak a Kelet-Európai Szláv Egyetem, ahová ebben az évben nem

jelentkeztek. 711 végzöst tart számon a Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség. Az adatok szerint a magyar osztályokba beiskolázott tanulók 29 százaléka jutott el az érettségiig.

A vizsgálat célja, módszerek, minta

Jelen kutatás célja elsősorban, hogy feltérképezze a kárpátaljai magyar, kisebbségben élő fiatalok továbbtanulási szándékait, hogy más magyar lakta régiókhoz képest milyen arányban vesznek részt a felsőoktatásban. Másodsorban pedig a szülők végzettsége, illetve az anyagi helyzet függvényében hogyan alakul továbbtanulási szándékuk. A vizsgálat módszerét tekintve a 2016-os Magyar Ifjúság Kutatás adatainak többdimenziós másodelemzése, idősoros összehasonlítás a másik három régióval (Erdély, Felvidék, Vajdaság). A minta a 2016-os kárpátaljai adatbázis, amelyben 500 fő töltötte ki a kérdőívet (N=500). A korábban ismert adatok és szakirodalmi elemzés alapján két hipotézist állítottunk fel. Feltételezzük, hogy a kárpátaljai magyar fiatalok kisebb arányban vesznek részt felsőoktatásban a többi régióhoz képest (Erdély, Felvidék, Vajdaság). Továbbá, hogy a kárpátaljai magyar fiatalok a szülők végzettsége, az anyagi helyzet az az szocioökonómiai státuszuk befolyásolja a továbbtanulási szándékot.

Magyar Ifjúságkutatás 2016 másodelemzése

Az elemzések során „listwise” modellt alkalmaztunk, tehát ahol a vizsgált változóknál hiányzó adatok merültek fel, azok a mérések során kihagyásra kerültek. A méréseket a teljes Kárpátalján felvett adatbázison végeztük el, de több helyen indokolt volt almintát generálni azokból a válaszadókból, akiknek a legmagasabb befejezett végzettsége nem éri el az ISCED-5 szintjét. Azért nem korlátozzuk le pusztán rájuk a mérést, mert nem egyértelmű, hogy a diplomás réteg akarja-e folytatni a tanulmányait. Magyarország határain belül élő fiatalokból vett mintát azért nem tesszük bele az összehasonlításba, mert a hazai oktatási rendszerben a magyar fiatalok nem minősülnek kisebbségnek, és ebből fakadóan nem éri őket hátrányos megkülönböztetés magyarságuk miatt.

Az ISCED besorolásra⁵ való váltás szükségességét a vizsgált országok eltérő oktatási rendszere teszi indokolhatóvá. A táblázatból jól látható, hogy a Kárpátalján élő fiatalok kisebb arányban vesznek részt a felsőoktatásban, önmagukhoz viszonyítva csupán 15,4%-uk jut el a főiskoláig/egyetemig, ez a legalacsonyabb arány a külhoni régiókhoz és az anyaországhoz képest is.

Ellentétben a felvetésünkkel, a felvidéki magyarok esetében érzékelhető a legalacsonyabb továbbtanulási szándék. A régiók között Kárpátalja

a második legnépesebb, ha a továbbtanulási szándék hiányát nézzük. Szintén második helyen áll a régió azok körében, akik „még nem gondolkoztak el rajta”, hogy tovább tanuljanak, avagy sem.

Elmondható tehát, hogy az első számú hipotézis igazolt abban a tekintetben, hogy arányaiban valóban a Kárpátalján élő fiatalok azok, akik nem jutnak be a felsőoktatásba (ISCED 5 és 6). Ez azonban nem jelenthető ki a szándékaikat illetően, bár meg kell jegyezni, hogy épp csak harmadik helyen vannak, ami továbbtanulási szándékaikat illeti.

2. táblázat: *Diplomával rendelkező magyar fiatalok aránya régiók szerint*

Legmagasabb iskolai végzettségek egységes besorolása a kül- és belhoni magyarság körében										
Besorolás	Kárpátalja		Erdély		Felvidék		Vajdaság		Magyarország	
	Esetszám	Százalék	Esetszám	Százalék	Esetszám	Százalék	Esetszám	Százalék	Esetszám	Százalék
ISCED-5	76	15,2	395	19,75	188	18,8	121	24,2	962	11,9
ISCED-6	1	0,2	5	0,25	0	0	0	0	12	0,2

3. számú táblázat: *Továbbtanulási szándék a külhoni magyarok esetében*

Továbbtanulási szándék	Kárpátalja		Erdély		Felvidék		Vajdaság	
	Esetszám	Százalék	Esetszám	Százalék	Esetszám	Százalék	Esetszám	Százalék
Igen	203	40,7	981	49,1	222	22,2	259	51,8
Nem	144	28,8	293	14,6	558	55,8	88	17,7
Még nem gondolkozott rajta	68	13,5	192	9,6	179	17,9	60	12,1
Nem tudja	13	2,6	50	2,5	16	1,6	54	10,9
Nem válaszol	72	14,4	484	24,2	25	2,5	38	7,6
Összesen	500	100	2000	100	1000	100	500	100

5 ISCED – Az oktatás egységes nemzetközi osztályozási rendszere. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. (é. n.). Elérés 2022. január 4., forrás <https://ofi.oh.gov.hu/isced-az-oktatas-egyseges-nemzetkozi-osztalyozasi-rendszer>

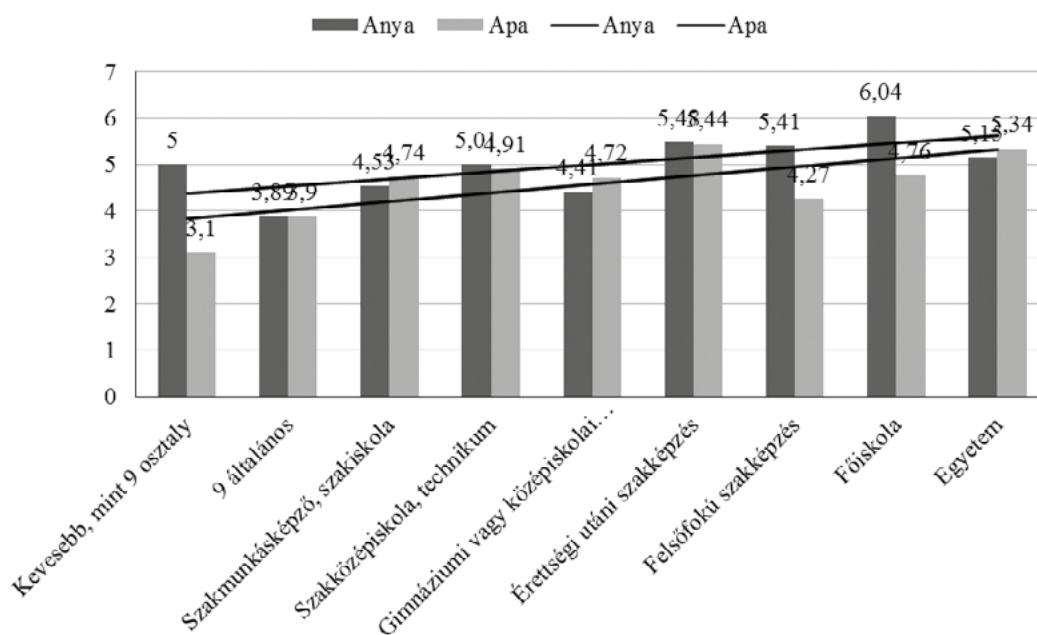
Szülői hatás

A kérdőívben a szülők végzettségére vonatkozóan 1 és 12 közötti skálát alkalmaztak annak meghatározására, hogy a szülő, vagy nevelőszülő milyen végzettséggel rendelkezik. Ennek átlagait mutatja a 1. számú diagram, amelyből látható egyrészt, hogy az édesapa legmagasabb iskolai végzettsége nem áll szignifikáns kapcsolatban a gyermekével ($P = 0,16$), az anyáké azonban igen ($P = 0,009$). Az összesített átlag mindkét szülő esetében azonos. Ahogy a gyermek oktatási szintje növekszik, úgy csökken a különbség a két szülő végzettségének

tekintetében. A magasabban képzett fiatalok szülei között az anyák képzési szintje magasabb értéket mutat, de mindkét szülő végzettségi szintjének növekedésével növekszik a fiataloké is.

A 4. számú táblázatból látható, hogy azoknak a fiataloknak az esetében a legnagyobb a szülők végzettségének átlaga, akik nem foglalkoztak még a továbbtanulás kérdésével. Ez az eredmény azért is meglepő, mivel a nagyobb végzettség az oktatás jobb megítélését feltételezi a szülők esetében és ennek örökítését is a gyermekeik részére. Habár a továbbtanulást választó fiatalok szüleinek végzettségi szintje átlagosan alacsonyabb, mint azoknak,

1. számú diagram: szülők iskolai végzettségének átlaga a fiatalok legmagasabb befejezett iskolai végzettségének szempontjából

4. számú táblázat: továbbtanulási szándék a szülők végzettségének átlagával összevetve

Továbbtanulási szándék a szülők legnagyobb befejezett iskolai végzettségének átlagával			
Továbbtanulási szándék	Szülők végzettségének átlaga	Esetszám	Szórás
Igen	4,89	191	2,27
Nem	4,25	131	1,81
Még nem gondolkozott rajta	4,58	63	2,21
Nem tudja	5,42	12	2,21
Nem válaszol	4,42	65	1,95
Összesen	4,62	385	2,13
Anova		P = 0,05	

akik közönyösebbek a téma iránt, a számuk az jelentős minden csoporthoz képest, az alminta 49,6%-a és a teljes minta 38,2%-a.

Azon kitöltők esetében, akiknek a végzettsége még nem éri el az ISCED 5-ös szintet (417 fő), tehát még nem jutottak be a felsőoktatásba, meglepő módon nem mutat szignifikáns kapcsolatot a továbbtanulási szándék: az anya végzettsége esetén $P = 0,132$; az apa esetén $P = 0,182$; ha pedig mindkét szülőt vesszük összevonva, akkor $P = 0,145$. A két szülő összevont átlagánál nem tapasztalható érdemi különbség, ennek egyik oka, hogy a teljes minta és az alminta között, amely azokat veszi csak figyelembe, akik nem érték még el a felsőoktatást, minimális a különbség az elemszámban.

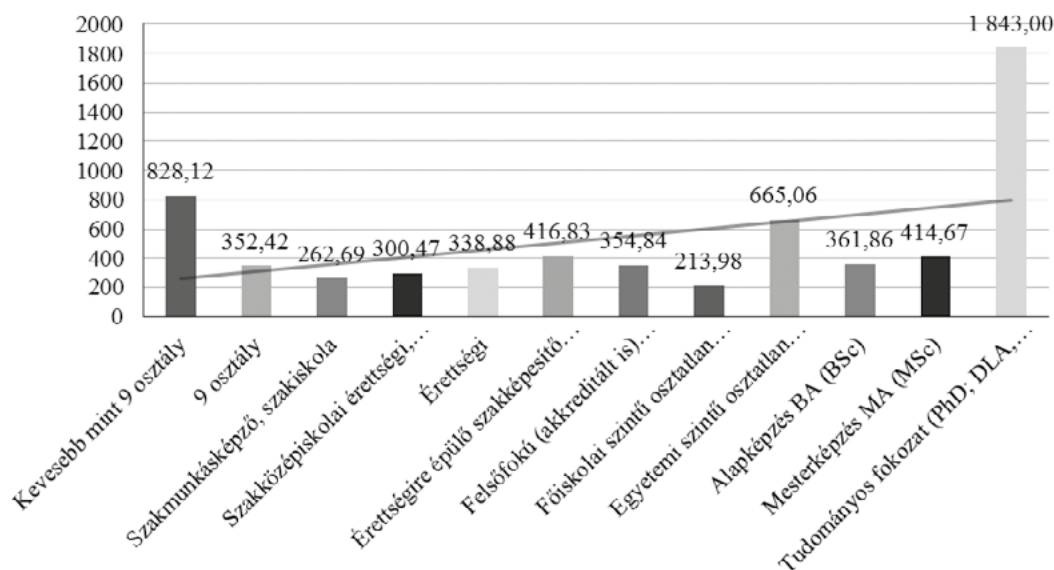
Oktatás az objektív anyagi helyzet tükrében

A mérés során kitértünk az objektív anyagi helyzetre is, mint az oktatást egyik meghatározó fontos tényezőre. Az iskolai végzettséget és a továbbtanulási

szándékot összevetettük a háztartás nettó jövedelmével és a válaszadó nettó jövedelmével. A méréseket az átlagok összehasonlításával végeztük el és az értékek euróban értendők. Fontos megjegyezni, hogy a hipotézisünk az anyagi helyzetet – mint az iskolázottságot meghatározó tényezőt – vettük számításba, ennek a két változónak azonban a kapcsolata körkörös is lehet. A család anyagi helyzete meghatározza a gyermek későbbi iskolázottságát, ami visszahat a gyermek anyagi helyzetére. Ezt a hatást némileg enyhítheti a felsőoktatási expanzió és a hátrányos helyzetűeket célzó ösztöndíjak, tanulmányi programok.

A jövedelemre vonatkozó kérdés nem csupán a munkabért érinti, hanem minden formájú bevételt, a család és az egyén vonatkozásában egyaránt. A 2. számú ábra szemlélteti számunkra a háztartások átlagjövedelmének alakulását euróban a fiatalok iskolai végzettsége mentén. A trendvonal jól láthatóan kirajzolja számunkra, hogy a háztartások bevételeinek növekedése magasabb iskolai végzettségek irányába tolódik. A mért változók között az összefüggés szignifikáns, $p = 0,01$.

2. számú diagram: *Háztartások havi nettó jövedelme euróban kifejezett átlaga a legmagasabb iskolai végzettség körében*

A következő, 5. számú táblázat mutatja, hogy a háztartások havi jövedelme és a válaszadók havi jövedelme miképpen alakítják a továbbtanulási szándékot a fiatalok körében. Annak ellenére, hogy a jövedelem meghatározó az oktatás és a továbbtanulási lehetőségek kapcsán, mégis az érzékelhető, hogy nincs szignifikáns kapcsolatban a

továbbtanulási szándékkal. Sőt az is kirajzolódik, hogy az alacsonyabb közepes jövedelmű családok gyermekei fejezik inkább ki ezirányú szándékaikat. A legalacsonyabb átlaggal rendelkező háztartásokban nem veszik fontolóra a tanulmányok folytatását, de nem is zárkóznak el tőle. Ennek egyik oka az lehet, hogy nem zajlik a környezetükben olyan

irányú diskurzus, ami lehetővé tenné számukra a döntéshozatalt vagy felkeltené az érdeklődésüket, hogy foglalkozzanak a továbbtanulással. Az ered-

mények nem mutatnak jelentős különbséget azok esetében sem, akik még nem rendelkeznek a felsőoktatásban szerzett végzettséggel.

5. számú táblázat: Háztartás havi nettó jövedelmének és válaszadó havi nettó jövedelmének átlaga euróban kifejezve a továbbtanulás szándék mentén

Továbbtanulási szándék az átlagjövedelmek vonatkozásában							
Továbbtanulási szándék		Háztartás	Válaszadó	Továbbtanulási szándék		Háztartás	Válaszadó
Igen	Átlag jövedelem euróban	373,69	104,08	Nem tudja	Átlag jövedelem euróban	289,71	108,45
	Esetszám	85	96		Esetszám	5	5
	Szórás	398,61	170,01		Szórás	169,83	81,57
	Középérték	239	69		Középérték	248,53	89,57
Nem	Átlag jövedelem euróban	415,69	142,06	Nem válaszol	Átlag jövedelem euróban	307,06	110,36
	Esetszám	69	75		Esetszám	28	34
	Szórás	476,94	120,88		Szórás	147,4	74,07
	Középérték	273	103		Középérték	299,47	101,02
Még nem gondolkozott rajta	Átlag jövedelem euróban	267,51	103,19	Összesen	Átlag jövedelem euróban	362,22	116,56
	Esetszám	29	34		Esetszám	216	244
	Szórás	141,81	89		Szórás	377,61	134,08
	Középérték	213,27	82,43		Középérték	265,87	86
Anova		Háztartás jövedelme mentén: P = 0,253			Válaszadó jövedelme mentén: P = 0,184		
Háztartás átlagjövedelme: N = 216				Válaszadó átlagjövedelme: N = 244			

Összegzés

Az adatbázisok elemzéséből kiderül, hogy a kárpátaljai fiatalok tanulmányi lehetőségei erősen elmaradnak a többi régiótól. Habár a továbbtanulási szándék tekintetében elmarad a felvidéki régió, azt követi Kárpátalja is. A megszerzett végzettségek tekintetében pedig a Kárpátalján élő magyar fiatalok a legkisebb arányban jutnak be a felsőoktatásba. Ezen adatok alátámasztják a kezdő hipotézis azon részét, ami a bejutási esélyekre vonatkozik, nem egyértelmű azonban a kapcsolat, ha a továbbtanulási szándékot nézzük, a hipotézis azon részét cáfolja a Felvidék elmaradása.

Erősen befolyásolja mind az objektív anyagi helyzet, mind pedig a szülői háttér a továbbtanulás lehetőségeit. Az érdekesség azonban az, hogy míg az anyagi hatás és a család összefüggést mutatnak a szerzett végzettségekkel, a továbbtanulási szándékra gyengébb hatást gyakorolnak, mint ahogy azt vártuk volna. A jövedelmi szint és a szülők befejezett végzettsége meghatározóak a fiatalok megszerzett végzettségeit tekintve, de hatásuk elmarad, ha a továbbtanulási szándékot nézzük. A második hipotézis részben megdőlt és részben beigazolódt.

Vizsgálatunk a jelenleg kialakult konfliktusos helyzet előtt pár hónappal készült. Szolidaritást vállalunk Ukrajnával, a konfliktus áldozataival, s a minél előbbi békes egymás mellett élésre hívjuk fel a figyelmet.

Felhasznált szakirodalom

- Ádám Sz. – Susánszky É. – Székely A. 2018 Egység- és rizikómagatartás alakulása a Kárpát-medencei magyar fiatalok körében. In Székely L. szerk. *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. 2018 Tanulmánykötet. Budapest, 231-268.
- Bokányi Z. – Gyorgyovich M. – Pillók P. 2018 Rétegek és társadalmi mobilitás a fiatal társadalmi csoportban. In Székely L. szerk. *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Tanulmánykötet. Budapest, 141-182.
- Borbély-Pecze T. B. – Suhajda Cs. J. 2017 Pályaorientáció és tanárképzés. *Opus et Educatio* 4(1):62-75 DOI:10.3311/ope.166. Project: Magyar Pedagógiai Társaság/ Hungarian Pedagogical Association (Division for Career Education).
- Csernicskó I. 2017 *Nyelv, nyelvtudás és nyelvhasználat Kárpátalján a Tandem 2016 kutatás adatai alapján. Kisebbségi Szemle: A Nemzetpolitikai Kutatóintézet Folyóirata* II (2):41-63. ISSN 2498-8049. https://bgazrt.hu/wpcontent/uploads/NPKI_folyoiratok/kisebbségi_szemle/2017_02/ksz201702_05Csernicsko.pdf (Letöltve: 2021.11.18)
- Csernicskó, I. – Hires-László K. – Karmacsi Z. – Márku A. – Máté R. – Tóth-Orosz E. 2021 A magyarok és a magyar nyelv Kárpátalján. Termini Egyesület Törökbálint. (2021.11.28-i letöltés) https://hodinkaintezet.uz.ua/wp-content/uploads/2021/02/HANyK_A_magyarok_es_a_magyar_nyelv_Karpataljan.pdf
- Gorter, D. – Cenoz, J. 2011 Multilingual education for European minority languages: The Basque Country and Friesland. *International Review of Education* 57(5-6), 651-666. <https://doi.org/10.1007/s11159-011-9248-2>
- Hammine, M. 2016 Sami languages in education in Sweden and Finland. 23. ECMI *Working Paper #92 European Centre for Minority Issues* (2022.01.23-i letöltés, https://www.ecmi.de/fileadmin/redakteure/publications/pdf/Working_Paper___92.pdf)
- Kovács K. – Márkus Zs. 2015 Kisebbségi és többségi pedagógusok jövőtervei – felsőoktatás és pedagógus(tovább)-képzés Ukrajnában a rendszerváltás után. In Pusztai G. – Morvai L. szerk. *Pálya – modell. Igények és lehetőségek a pedagógus-továbbképzés változó rendszerében. Felsőoktatás & Társadalom 4*. Partium Könyvkiadó. Personal Problems Solution. Új Mandátum Könyvkiadó, 70-81. ISBN 978-963-1234-00-8.
- Marton, E. 2021 L2 Motivation among Majority Language Speakers in Learning and Using Minority Languages. (2022.01.03-i letöltés, <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/323608>)
- Mráz Á. S. 2018 Fiatal magyar választók. In Székely L. szerk. *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Tanulmánykötet. Budapest, 459-478.
- Nagy Á. 2016 Előszó – az ifjúságügy mint több diszciplínára épülő terület. In Nagy Á. szerk. *25 év Jelentés az ifjúságügyről*. Iuvenis – Ifjúság-szakmai Műhely, ISZT Alapítvány, Budapest. 7-16.
- Nagy Á. 2017 Az ifjúságügy mint több diszciplínára épülő terület. The Youth Worker Training as A Research Area with Orientation of More Disciplines. *Gradus* (4) 1:194-197.
- Orosz I. 2006 A magyarországi támogatások hasznosulásának vizsgálata Kárpátalján a többségi és kisebbségi lakosság körében. In Orosz I. szerk. *Felsőoktatási támogatások és hasznosulásuk Kárpátalján*. Ungvár–Beregszász, PoliPrint–KMF, 297-306.
- Orosz I. 2015 Magyar nyelvű pedagógusképzés Kárpátalján. In Pusztai G. – Ceglédi T. (Szerk.) *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében*. PARTIUM – P-P-S – Ú-M-K. Nagyvárad – Budapest, 52-64.
- Orosz I. 2017 A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás helyzetéről és minőségéről. In Pusztai, G. – Márkus, Z. (Szerk.) *Szülőföldön magyarul. Iskolák és diákok a határon túl. Oktatókutatás a 21. században*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 42-71. ISBN 978 963 318 635 0

- Orosz I. – Pallay K. 2020 A kárpátaljai oktatás helyzete a 2019-es külső független érettségi eredményeinek tükrében. II. RF KMF – „RIK-U” Kft. Beregszász–Ungvár. (2021.11.13-i letöltés) on-line: https://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2020/11/orosz_i-pallay-k_zno-monografia-2020-11-26.pdf
- Østern, A. L. – Harju-Luukkainen, H. 2013 *The Swedish Language in Education in Finland, 2nd Edition. Regional Dossiers Series*, Mercator, European Research Centre on Multilingualism and Language Learning.
- Papp Z. A. – Vita E. 2018 Megmaradás és átörökítés – küllhoni magyar fiatalok demográfiai, társadalmi folyamatai. In Székely L. szerk. *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Tanulmánykötet, Budapest. 107-140.
- Petkovic, S. – Ignatovich, A. – Galstyan, M. 2021 Ifjúságkutatás: az alapok. Youth Partnership. Partnership between the European Commission and the field of Youth. (2021.11.14-i letöltés) Európa Tanács és Európai Bizottság, <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/90268416/HUN-Youth+Research+Essentials.pdf/b0911fff-b3fa-b884-fbab-8674f2d17dd6>
- Szabó A. 2018 A magyar fiatalok politikához való viszonya. In Székely L. szerk. *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Tanulmánykötet. Budapest, 435-458.
- Szabó J. – Híres-László K. 2018 Régi és új kultúra. In Székely L. szerk. *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Tanulmánykötet. Budapest, 315-350.
- Szanyi-F. E. – Susánszky P. 2018 Iskolapadból a munkaerőpiacra – magyar fiatalok karrierpályaszakaszainak elemzése. In Székely L. szerk. *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. 2018 Tanulmánykötet. Budapest, 207-230.
- Székely L. – Aczél P. 2018 Magyar világ 2.0 – fiatalok és az újmédia. In Székely L. szerk. *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. 2018 Tanulmánykötet. Budapest, 351-386.
- Székely L. 2018 Módszertani jegyzet: Magyar Ifjúság Kutatás 2016. In Székely L. szerk. *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Tanulmánykötet. Budapest, 479-502.
- Szentes E. 2016 A pályaszocializáció felsőoktatási lehetőségeinek vizsgálata. Eger (2021.11.18.-i letöltés) https://konyvtar.uni-eszterhazy.hu/public/uploads/muhelyvita-szentes-2016_56d425cdf3327.pdf
- Veres V. – Ruff T. 2018 Kötődések – identitás, személyes kapcsolatok és nemzeti-etnikai attitűdök a Kárpát-medence magyar ifjúsága körében. In Székely L. szerk. *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Tanulmánykötet. Budapest, 387-434.

Weboldalak:

- A 2016-os felvételi a számok tükrében (2022.01.11-i megtekintés) <https://kmf.uz.ua/hu/a-2016-os-felveteli-a-szamok-tukreben/>
- Bocsi V. – Nagy Á. – Szeifer Cs. 2017 Szputnyiksokk után: uniós célok és a magyar oktatás helyzete. In Újgyenlőség. (2021.11.14-i megtekintés) <https://ujgyenloseg.hu/szputnyiksokk-utan-unios-celok-es-a-magyar-oktatas-helyzete/>
- Національна система освіти. (Az országos (Ukrajna) oktatási rendszerről). (2022.01.12-i megtekintés) <https://ukrlawcouncil.org/nacionalna-systema-osvity/>
- ISCED (é. n.) Az oktatás egységes nemzetközi osztályozási rendszere | Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. (2022.01.04-i letöltés) <https://ofi.oh.gov.hu/isced-az-oktatas-egyseges-nemzetkozi-osztalyozasi-rendszere>